

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Gasparis Megandri Tigvrini, In epistolam Pauli ad Ephesios co[m]mentarius

Megander, Kaspar

Basileae, 1534

VD16 G 3485

Capvt II.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36069

DOcet Christū & Iudeos, & gentes deo patri reconciliasse, & ex utroq; populo unam ecclesiam fecisse:

Et uos quum essetis mortui &c.

Ἀνεστῆναι ὑμᾶς ἐκ τῶν νεκρῶν id est, non absoluta sententia est. Deest enim conuiuificauit uos per Christum. Nam nihil aliud significare uult, quā quod oēs homines propter delicta & peccata æternę morti obnoxij sint: & quotquot salui futuri sint, per Christum uiuificentur.

In quibus aliquando ambulastis &c.

Exaggerat Ephesiorū peccata à rei circumstantijs: quasi diceret nō solū peccatis obnoxij fuistis, sed in illis ambulastis, hoc est, exercitati fuistis.

Iuxta seculum mundi huius.

Hoc est, quemadmodum mundus facere cōsueuit. Qualis autem mundi, hoc est, mundanorum affectus sit, Ioannis Apostolus in prima canonica sua,

capite

capite secūdo docet: quum inquit: Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo, ueluti concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & fastus uitę: nō est ex patre, sed ex mūdo. Hinc itaq; docebis decere eos, qui Christi nomine gaudent, ut uitā suam non iuxta seculi huius morem, sed secundum pręcepta Christi, capitis sui, instituant.

Iuxta principem & c.

Quis mundanę, adeoq; sceleratę uitę author sit, explicat, uidelicet diabolus, quem κατὰ συνειδησιν in aëre regnum obtinere dicit, quod ipso Christo testante, mundi, hoc est, sceleratorum omnium dux, & princeps sit. Quę admodum nanq; pijs sub Christo imperatore militant, bonis rebus obediētes; sic è contra impijs sub diabolo scelerato

rato

rato duce merent, dum illius iussis per omnia obsequuntur.

Qui est spiritus.

Explicat primum qualis princeps sit diabolus, nimirum spiritualis. Deinde in quos dominium suū exerceat, quippe in filios contumaces, qui natiuo suo principi Deo obedire nolunt, dum neglecta illius doctrina, suis cupiditatibus seruiunt. Cæterū cur deus demonibus potestatem tentandi homines dederit, uide Lactantium libro primo de opificio dei capite uigesimo.

Inter quos & nos omnes &c.

Ne uideretur solos Ephesios de transactis sceleribus arguere, & ob ideosdem offenderet. Rhetorico more, priuatam illorum culpam omnibus communem facit, quæ figura translatio à Rhetoribus appellatur.

C 2 In

In concupiscentijs carnis nostrae.

Id est, dū eramus carnales, dū uidelicet p̄ animi nostri libidine uiueremus, nullā rerū diuinarum rationē habētes. Caro nanq; heic pro toto homine sumitur, quantus quantus, qualis qualis est. Is em̄ gratiē dei expers non potest nō ea facere, quę carni, hoc est, sibi placent, iuuant, & profunt. Id quod deus ipse Genesis octauo capite testatur, in quiēs: Sensus & cogitatio humani cordis procliues sunt ad malum ab adulescentia sua. Et Paulus Rhomanos octauo: Affectus, seu prudentia carnis inimicitia est aduersus deum, legi diuine nō paret, siquidem ne potest quidem. Ex hoc igitur loco admonebis, hominem Christi spiritu uacuum, esse mancipium ambitionis, uoluptatis, auaritię, adeoq; omnium scelerum.

Et

Et eramus natura filij iræ &c

Hoc est, diuinę irę obnoxij. Estq; amplificatio per incrementum rhetoricum: quasi diceret nō solum ij stipendia apud diabolum, mundi principem faciebant, qui in manifesta scelera eruperant: sed & ij perpetuę damnationi obnoxii erant, qui ex trāsgressoribus, perfidis, & peccati mancipiis primęuis nostris parentibus Adamo & Heua, orti erant, etiamsi ipsi nondū quicquam peccassent. Paulusenim pulchrè ad seruatorum conditionem alludit, quorum liberi quoq; parentum culpa uacui, seruitutem seruire eatenus coguntur, quatenus per heri sui clementia manumittatur: Sic enim & nos eod' usq; peccati mancipia esse docet, & eterne damnationi obnoxios (quam per extenuationem iram dei uocant) donec Christo libertatis spiritualis assertori, ac uindici

C § nostro

nostro crediderimus. Obseruabis autem Paulum ideo tam sollicitè deprauatam nostram naturam nobis ob oculos ponere, ut calamitate nostra, & seruitute grauissima animaduersa, piorum libertorum instar, patrono nostro & liberatori Christo eò magis gratissimus ac beneficii magnitudinem agnoscamus.

Sed deus &c.

Ille inquam de cuius potentia supra dixi, quod tantæ potentiaë fuerit, ut filium suum mortuum uitæ restituerit. Siquidem hoc præpositiuus articulus apud Græcos potest, ὁ θεός, aut enim ἐμφανῶς, aut coherentiam cum præcedentibus significat, quorum posterius hæc fit. Diues in misericordia, dei epithetum est, quasi diceret deus ille, qui ultra modum misericors est. Quemadmodum namque diuites multarum rerum copia habent:

ita

ita ut multa illis supersint: ita dei quoque misericordiam immensam esse Paulus ostendit. Quo circa hec docebis locum hunc miseras conscientias mirifice consolari. Quum enim nemo tam pius sit, quin multoties delinquat, ac peccet: magnae dei misericordiae opus habemus per quam peccatorum nostrorum veniam consequamur.

Propter multam charitatem suam &c.

Evidens Evangelij descriptio est per confirmationem rhetoricam. Totam namque iustificationis nostrae causam & vim describit. Siquidem deus pater prima, & efficiens illius causa fuit, qui (ut Christus ipse Ioannis tertio testatur) mundum adeo dilexit, ut filium suum unigenitum daret, per quem omnes, qui in eum credituri essent salvi fierent.

Eiam quum essemus mortui per delicta.

Exaggerat dilectionem dei erga nos,

C 4 idq;

idq; per amplificationem à circumstan-
tiis personarum: quasi diceret tum in-
quam dilexit nos, cum peccatis obruti,
& ut Rhomanos quinto inquit, inimi-
ci ipsius essemus.

simulq; cum eo resuscitavit.

Quandoquidem supra in Christi
capitis nostri conditione copiosius de
resurrectione illius diximus, heic eam
paucis absoluemus. Qui in Christo est
& anima & corpore resurget, ad cœlū
quoq; sicut ille ascendet, & ad dextram
patris consedebit. Nisi ma uelis de re-
surrectiōe spiritali *κατὰ ἀνώθησιν* intel-
ligere, ut carnali homini & mortuo p-
delicta opponatur. Cuius mysterium
idem Paulus Rhomanos sexto egre-
gie describit. Secūdum quem se n lum
deinde docere poteris, qualis uita spi-
ritualis, ac nouū hominem deceat,
nimirū ea, quæ spiritus sancti fructus
ēdat

ædat, de quibus Galat. quinto.

Ut ostenderet in seculis.

Per occupationem tacitæ quæstioni respondet. Quum enim aliquis interrogasset, quamobrem deus nos tanti faceret, ut cum filio suo inter cœlestes collocaturus sit, ideò inquit Paulus, ut olim gratuitum illius beneficiū in nos collatum, agnosceremus. Atq; ita idem hēc dicit: quod Rhomanorum nono: cum inquit: *Vt notas faceret diuitias gratiæ suæ erga uasa misericordiæ. Quā diu nanq; hēc sumus, omnia diuina tanq; in speculo, & per ænigma cernimus: in futuro autē seculo facie ad faciē, id est, clarissimè omnia perspiciemus, ut idem Paulus 1. Cor 13. testatur. Neq; uero illis magnopere contradixerim, qui hanc gratiæ opulentia ad tempus reuelati Euāgelij referunt: propterea quod per il-*

C 5 lud

lud miram dei munificentiam experi-
amur. Quis enim non ingentes, diuiti-
as uocauerit, imò omnium diuitiarū
scaturiginem, dum cognoscimus no-
bis credentibus Christum non solum
peccata remitti, atq; cœlestis regni he-
redes fieri: sed per omnes terræ fineis
uocari, & allici, quotquot laborant, &
onerati sunt, idq; gratis, & nullo no-
stro merito. Quod equidē diuini pro-
phetæ ante multa secula prædixere,
in primis autem Heremias capite 31.
Vbi futurum esse præcinit, ut aliqui
ex omnibus gentibus dominum agni-
turi sint: id quod nimirum per Euan-
gelicam prædicationem factum est, &
usque ad mundi finem futurum fiet.
Atq; ita uterq; sensus tolerari potest.
Prior nanq; cum præcedentibus ma-
gis conuenit, posterior autem cum se-
quentibus.

Gratia

Gratia.

Elegans *περὸς ἡμᾶς* est, quomodo deus eminentem opulentiam suam erga nos ostēderit, uidelicet dum per merā gratiā suā nos ab æterna morte seruauit: idq; per fiduciam in Iesum Christum, quę diuinę gratię nobis impertitę certissima nota est in cordibus nostris. Cæterū fides, de qua heic Paulus agit, unius ueri, ac omnipotentis dei cognitio, ac firma in eundem fiducia per Christum Iesum. Ex qua definitione patet, eos non uerè fideles esse, qui uerbis dūtaxat unum deum, & filium eius Iesum Christum profitentur, re ipsa multos deos, hoc est, diuos, patronos suos, & reliquas creaturas dei loco uenerātur & colunt. Christus enim (teste eodem Paulo primo Timothei secundo) unicus dei, ac hominum mediator est.

Idq;

Idq; non ex uobis.

Quasi diceret Paulus, per gratiam quidem dei, mediāte fiducia in Christum Iesum saluati estis, at illa uirium uestrarum, & meriti non est, sed gratuitum dei donum. Quod autē subdit: Non ex operibus, ne quis gloriatur, omne heic meritum tollit, quemadmodum & in Rhom. capite undecimo facit, cum inquit: Quod si per gratiam, non iam ex operibus. Quandoquidē gratia, iam non est gratia. Sin ex operibus, non iam est gratia. Quandoquidē opus iam non est opus. Cæterū quod Paulus gratuitam dei beneficentiam per rhetoricam expolitionem toties Ephesijs inculcat, non temerè factum est. Norat em̄ uir diuinus uir humani ingenij arrogantiam, & presertim suę gentis supercilium, quæ benefactis suis iustificandi uim tribueret, quum ea
solus

folius dei sit, qui miseret, cuius, & quādo uult. Propterea tam multus ubiq; fermè in suis epistolis est in eradicādo hoc errore, adeò ut in Galatis scribat: Christum frustra mortuum esse, si per nostra opera iustificatio nobis eueniat. Ideoq; hinc docendum est, Christū ab ijs prorsus euacuari, et irritam illius mortem fieri, qui per missarum sacrificia, seu alia opera meritoria, saluari uolunt: id quod ex nono & decimo capite Epistolæ ad Hebræos liquido probari potest.

Nam ipsius sumus opus.

Per antypophoram tacitæ obiectiōni occurrit, ad hunc namq; modum quis obiecerit. Quod si per unicā dei gratiam iustificamur, nō igitur opus erit, quicquā boni amplius facere. Minime gentium, inquit Paulus, ipsius nanq; figmentum, & opus sumus, in
hoc

hoc & ficti, & conditi, ut bene de ipso mereamur, dum iussis illius obsequimur. Bene autem de ipso meremur, & illius dicto audientes sumus, quando ipsum ex tota anima, mente & corde diligimus, & proximum sicut nos ipsos. Porro is demum gratia dei, & fiducia in Christum Iesum perditus est, qui eiusmodi fructus addere pro sua uirili conatur. Econtra qui Christum, & Euangelium in lingua dumtaxat habet, nihil autem dignum illis facit, ille gratiam dei, nobis per Christum exhibitam frustra iactat. Atque ita Paulus hec nihil aliud agit, quam quod Iacobus in sua epistola capite secundo ubi ait: Fides sine operibus mortua est. Quae tamen locum non solum papiste, sed etiam preposteris quidam Euangeliste, partim ad meritum humanum defendendum detorquent, partim multis conuitijs proscindunt. Qua de re non est opus, ut plurimis agamus, quum non mi-

nus docte, quā piæ Huldrychi Zuinglij annotationes extēt, quæ Iacobi mentem probè explicant.

Vt in eis ambulare u.

Quum supra ab initio istius cap. dixisset: Ephesios in peccatis ambulasse, nunc per antithesim ait: dicere omnes eos, qui se de gratia & fiducia in Christū uēditāt, in bonis opibus ambulare, hoc est, bonorū operū studiosos esse.

Qua propter mementote.

Epilogus est particularis. Nā cū ad finē primi capitis dixisset: Christū ecclesiæ caput esse, & ab initio secundi capitis, docuisset Ephesios, atque adeo nos omnes, peccatis mortuos esse, & per Christi mortem uitæ æternæ restitutos; nunc concludit, atq; alijs uerbis, gentium in rebus diuinis miseriam repetens, docet Christum ita caput ecclesiæ factum esse, ut ex gentili, & Iuda

48 COMMENT. IN EPIST.
& Iudaico populo in ipsum credēte u-
nam, & eandem contionem coēgerit.
Atq; hæc altera istius capitis pars est,
quemadmodum supra monuimus.

Gentes in carne.

Id est, gētes carnales, a deo q̄ omni-
bus carnalibus affectibus deditę iuxta
illud Genesis sexto: Non permanebit
spiritus meus in homine, quia caro est.
Vocabimini præputium, hoc est, gens
prophana, & detestanda. Ab ea, quę
uocabatur circuncisio in carne, hoc
est, à Iudæis, quorum pellicula glādis
tantummodo circuncisa erat, cor autē
incircūcisum. Est enim metonymia,
signum pro re signata. ~~Vulchrè~~ autem
carnalem circūcisioem, & æternam
spirituali & internæ opponit, de qui-
bus Paulus Rhomanorum secundo:
Vbi tu docebis nos planè in hoc Iuda-
izare cū de baptisimi, & eucharistię sa-
cramentis

cramentis multū gloriāmur, utriusq;
 autem mysterium parui facimus. Quē
 admodum nanq; illi magnam operam
 dabant, ut circunciderentur, & agno
 pascali uescerentur, interim uerò cor,
 labia, & manus immunda erant, & deo
 pro innumeris in se beneficijs malè gra
 ti: sic & nos baptizamur, mensam do
 mini celebramus: at interim nemo est,
 qui baptismi mysterium recolat, uideli
 cet ut delictis moriatur, unà cum Chri
 sto sepeliat, & à uita scelerata resurgat,
 aut qui ex animo gratias agat Christo
 pro sui redemptione, & qui eius amo
 rem erga nos, in proximo diligendo i
 mitem. Quo fit ut pleriq; fucati tantum
 modo Christiani simus, quemadmodū
 illi titulo tenus Iudæi erant.

sine Christo.

Hoc est, sine rege spiritali, qui con
 scientias uestras reget, fuistis enim

D exleges

exleges. Quod autē per Christum, conscientiarum regem intelligo, hinc fit, quod *χριστός* unctum significat, qua ratione Christus ideo sic cognominatus est, quod conscientiarū nostrarū rex est: & quod sacerdos sit secundum ordinē Melchizædek, hoc est, iugibus precibus pro nobis apud deum patrē interpellat. Porro quemadmodum Ephesij quondā sine Christo fuerunt, sic & nos tametsi Christiani haecenus appellamur, tamen Christianissimi uim usq̄ ad restorationem Euangelij nesciuimus.

Abalienati à republica Israhelitis.

Elegans metaphora est à iure ciuitatis sumpta: quasi diceret Paulus: Vos qui olim nullis priuilegiis Israheliticę ciuitatis fruebamini, quam dominus sibi peculiariter ex omnibus gentibus elegerat. Cæterum existimo Paulū hec
&

& de carnali & de spirituali Israhele lo-
qui, propterea quod uterq; testamen-
ta, & promissiones, ut mox sequit, sed
alter duntaxat sp̄e in deū fixā, habuerit.

Extranei à testamentis promissionis.

Per expolitionē rhetoricā aliis atq;
aliis modis rē eandē explicat. Quū em̄
nunc dicit Ephesios testamentorū pro-
missionis experteis fuisse, exponit cla-
rius quid sit à republica Israhelis abalie-
natum esse. Nisi tu malis esse distribu-
tionē generis in species, facies me non
admodum repugnante. Ceterum per
testamentum heic nihil aliud intelligo
quàm gratuitam peccatorum remissio-
nem, de quo Hieremiæ trigessimopri-
mo sic scribitur: Ecce dies ueniēt, dicit
dominus, & feriā domui Israhel, & do-
mui Iuda fœdus nouum &c. Obserua-
bis autem quàm pulchrè in metapho-
ra à republica sumpta perstet; nulla em̄
D 2 respub

respublica tam deplorata nunquam fuit, quin suas leges, priuilegia, & edicta quædam peculiaria habuerit. At quū deus ipse populo suo leges præscripserit, easq; Mosi ministerio tulerit, nulla unquā fuit respublica quæ melioribus, & æquioribus legibus usa sit. Hinc factum est, cur Paulus heic testamentorum, & promissionum mentionem fecerit.

Spem non habentes &c.

Quasi diceret: quāuis eterno dei consilio ad hanc rempublicā præordinati essetis, tamen dominus id consilii uobis nondum patefecerat, id quod ex eoli-quet, quod nullam in deum spem habuistis.

Deoq; carentes in mundo.

Vt, inquit, summatim omnia comprehendam, uerum deum non coluistis. Atq; ita tectis uerbis idolatriā eis exprobat

exprobat. Quod autem addit, in mundo, hinc factum uideri potest, quod iuxta eternam electionem, dei cultores essent, interim tamen iuxta mundi ritum uariis diis litantes, idololatræ essent, adeoq; uero deo carerent. Heic, si personarum, loci, & temporis ratio postulat, & in nostram idolatriam inuehi poteris, qua in papatu usi sumus.

Per sanguinem Christi.

Quasi diceret nullis uestris meritis, nec argento, nec auro, cœlestis ciuitatis ciues facti estis, sed pretioso Christi sanguine. Duo aut hinc discēda esse puto, primo, quod solo Christi merito nobis aditus ad cœlestem regnū pateat, si salutis nostrę ancoram, & firmam fiduciam in illum posuerimus. Deinde humanum meritum ex hoc loco, & ad Hebręos nono nihil esse, liquidò patere.

D 5 Ipse

Ipsē enim est pax nostra.

Quū ab initio istius capituli dixisset Paulus, nos secundum depravatā nostram naturam irę dei obnoxios esse: nunc cōmoda antithesi pacem illi opponit, quam Christus inter deum patrem, & genus humanū fecit. Ille nāq; sequester, arbiter, adeoq; iustificatio, satisfactio, & expiatio nostri unica est.

Qui fecit ex utrisq; unum.

Per anthypophorā tacitę quęstioni respondet. Sic enim Ephesii, adeoq; omnes gentes quęsuissent ex Paulo. Quomodo uerisimile est nos per Christi sanguinem, dei propinquos esse factos, & cum eo in gratiam rediisse, quū omnes illius promissiones ad Israheliticum populum solummodo spectent? Hoc, inquit, modo, quod Christus ex duobus diuersissimis populis, unum fecit, ita ut iam quicumq; in illum credūt, cuiuscunq;

cuiuscunq; nationis sint, unius ecclesie
membra fiant.

Et interstitium macerie diruit.

Pulchra metaphora explicat, quo-
modo ex utrisq; unus populus sit fa-
ctus. Quemadmodū nanq; destructo
macerie interstitio ex duobus hortis,
seu domibus unā fit: sic & simultate in-
ter Iudeos, & gentes deposita, una con-
cio ex duabus coaluit.

Simultatem.

Quid per macerie interstitium in-
tellexerit, appositue subiungit, nempe
simultatē. Quam è medio sustulit per
carnem, id est, mortem suam carnalē,
ea nanq; ratione, ut idem Paulus ad He-
breos decimo testatur, utriq; populo
uiam fecit ad cœlum, uidelicet per ue-
lamentum, hoc est, carnem suam pro
nobis oblatam.

D 4 Legem

Legē mandatorū in decretis sitā abrogans.

Adhuc clarius rem eandem rhetorica expolitione exponit, quid scilicet per interstitium macerie, & similitatis intelligat. Quasi diceret Christus tum macerie interuallū destruxit, & similitatem, quæ inter Iudæos, & Gēteis uigebat, sustulit, quum legem mandatorum in decretis sitam antiquauit. Videtur autem Paulus heic de lege ceremoniali potissimum loqui, ut sunt ciborum delectus, & circuncisio, quæ gentibus semper exosa fuit, adeo, ut propter illam ingens dissentio in ecclesia Antiochensi exorta sit, ut est uidere Actuum decimo quinto. Quod uero de lege morali intelligendum non puto, hinc fit, quod illa perpetua legislatoris dei uoluntas sit: Ut ex Christi uerbis Matthei decimo quinto apparet, cum inquit: Non ueni ad abrogandā legem sed

sed complendū. Itē diligēs dñm deum
 tuū, & proximū tuū, ut te ipsum, ex his
 enim duobus mādatis, & lex, & pro-
 phetæ omnes pendent. Hanc esse Pau-
 li mentem ipsa quoq; uerba haud ob-
 scurè præ se ferunt, disertè nanq; dicit:
 legem in decretis, hoc est, uarijs placi-
 tis & externis ritibus sitam. Proinde
 duo circa hunc locum docenda esse ar-
 bitror. Primum quid, & quatenus ab-
 rogatum sit in lege per Christum nem-
 pe cæremonia, & tyrannica legis exa-
 ctio. Id quod Zuinglius felicissimæ
 memoriæ in commentarijs suis de ue-
 ra, & falsa religione, copiosius docet,
 & nos in annotaciūculis nostris super
 tertio capite Galatorum pluribus uer-
 bis rem eandem docuimus. Deinde
 quum Paulus heic ait: similitatem u-
 triusq; populi inter se per Christi car-
 nem esse sublatam, hoc commune fa-
 D 5 ciendum

58 COMMENT. IN EPIST.
ciendum puto, Christum secundum
diuinam naturam suam, propriè lo-
quēdo, similitudinem sustulisse, ac omnes
in ipsum credentes patri suo reconcili-
liaffe: carnem autem ipsius pro nobis
in ara crucis mactatam, uictimam pro
peccatis nostris factū esse: & alteram
quidem naturam per ἀλλοιώσειν, id est,
commutationem, pro altera sumi, sed
interim utriusq; proprietatem accura-
tè obseruandum esse, propter eos, qui
ex illarum cōfusione multas nobis te-
nebras offundunt. Neq; tamen uelim
populum ista altercatione doctorum
diutius obtundi, sed utriusq; nature of-
ficio ostenso, eidem quàm simplicissi-
mè ostendere, quod per Christum ex
Iudæis, & Ethnicis credentibus una
ecclesia facta sit, & tandem illius be-
neficio ab æterno supplicio redem-
ptam.

Vt

Vt duos conderet in semepiso in unum nouum.

Ratio est, cur legem ceremonialem, & legis moralis condemnationem à medio sustulerit, ut, inquit, uduos diuersos populos in unum nouum hominem conderet. Nulla enim firma societas inter illos coalescere potuisset, simultatis fomite nondum extincto. Atque ita Paulus in summa nihil aliud docere uult, quàm quod is, qui olim Abrahamæ, & illius posteritatis deus tantummodo fuerit, etiam gentiũ deus factus sit, aded ut nos pinde nunc populus illius simus, atque Iudæi, quũ testamentum dei de filio suo mũdum à peccatis redempturo, æque nunc ad utrunque populum credentem pertineat. Sic & Petrus Actorum secũdo & tertio cap. ait: Iudæorũ quidẽ propriã fuisse promissionem de Meschia, at à spiritu

Spiritus sancto plenius postea edoctus, testatur omnes eos peccatorum suorum remissionem accepturos, qui in Christum crederent, siue Iudæi, siue gentes essent. Cum itaque ex Pauli, & Petri loco perspicuum sit, dei testamentum cum Abrahamo factum æque ad utrumque populū pertinere, sequitur, ut quemadmodum Israelitarū pueri à testamento, & eius signo non fuerunt exclusi, sic nec nostri excludantur. Ideoq; Anabaptistas iniquè agere, dū infantibus nostris baptismo interdiciūt. Disertè autem Paulus addit, utrumque populū in nouum hominem condī, ut illorum obiectionē præoccuparet, qui obijcerent, per maximā illam gratiæ diuinæ amplificationem nihil aliud efficis Paule, quàm ut homines dissolutissimè uiuentes, dicant: Christum peccata ipsorum expiasse, ideoq; lice
re

re ipsis pro suo arbitrio uiuere. Imò, inquit Paulus, qui in Christū credunt, & re uera de numero populi istius in unum coadunati sunt, nouum hominem induūt, germanicè, sy legend ein anderē rock ann, uitam suam, ac mores aliter instituunt, quàm prius, dum dei, ac ueritatis cognitione uacarent. Neq; em̄ Paulus significare uult, corpora nostra hēc innouatum iri, sed animi motus refrenari. Idem nanq; corpus impijs manet, & hereditarius quoque ille morbus, hoc est, propensio ad malum, sed cum animus Christi spiritu imbutus sit, illius ductu, uitio innato repugnant, imò sicubi etiam homo Christianus labitur, resurgit, ac eiusdem spiritus auspicio, ueniam pro delicto precatur, atq; hoc est, quod Paulus disertè addit, in semetipso condidit. Quo fit, ut pijs (teste eodem Paulo

lo

lo in Rhoman .) omnia in bonum cedant. Hinc iam (ut opinor) facile cernis Christiane lector, quid docendum sit, nouā quippe uitam homines Christianos decere. Item quæ differentia sit inter eos qui à casu, & qui studio, & de industria peccant.

Et ut reconciliaret ambos.

Explicat quomodo Christus pacē fecerit inter utrumque populum, uidelicet corpore suo in ara crucis mactato, pro utriusque populi in ipsum confidentis peccatis. Obseruabis autem crucē heic per metonymiam pro crucis supplicio accipi, quo Christus affectus est, ut aliquos ex utroque populo patri suo reconciliaret. Obseruabis & hoc, quod paulò ante diximus, secundum quàm naturam Christus mortē obierit, & secundum quam nos (disertè loquen-

loquendo) cum patre suo in gratiam redegerit. Postremò ne hoc quidem silentio prætereas, quod idem Christus unica corporis sui uictima, pro totius mūdi peccatis satis fecerit, ideoq̄ superuacaneum, & stultum, ne dicam impium esse, quod rasi nostri sacrificu li quotidianis suis sacrificijs Christum immolare conantur pro uiuorum & mortuorum peccatis. Siquidem citra sanguinis effusionem nulla peccatorū remissio est, ut idē Paulus ad Hebręos cōtestatur: Tãetsi em̄ illi fingant, se carnē & sanguinē Christi sub panis & uini specie offerre: tamē cū illius sanguinē p̄ peccatis nō effundāt, consentaneum est, illos peccata nō delere, se fucū miserę plebiculę faciētes, lucro suo stu

Et ueniens euangelizauit pacem. (dere,

Et copulatiuā cōiunctionem Heb. loquendi forma, pro causali existimo poni.

poni. Nā causam nanq; reddere uult,
 & probare quod Christus utrunq; po-
 pulum patri suo recōciliauerit. Nam,
 inquit, Euangelizauit pacem uobis, id
 est, Euangelium annunciari præcipit,
 iuxta illud Marci ultimo: Ite in uniuersum orbem, & prædicate Euangelium
 omni creaturæ &c. Quod itaq; Chri-
 stus illic Euangelium: Paulus heic pa-
 cem uocat, idq; ea ratiōe, quod ij, qui
 Euangeliū puro corde hauserūt, tran-
 quillā, et paratā conscientiā assequant̄,
 ita ut neq; mundū, neq; mortem, neq;
 satanam ipsum extimescant. Adhæc
 quātum ad ipsos pertinet, cum omni-
 bus hominibus pacificè uiuūt, nec ulli
 us turbæ, tumultus, & belli autores
 sunt. Quod autē hæc mala nūc, tēpo-
 re restaurati Euangeliij increbescunt,
 hoc non fit Euangeliij, sed hominum
 salutarem doctrinā respicientiū uitio:
 id

id quod sole clarius est ex ipsius Christi dicto Matthei decimo: Ne putetis, inquit, quod uenerim ad mittendum pacem, sed gladium &c. Porro de duplici pace diuina, & humana prius commonefecimus in Galatis.

Qui procul aberatis.

Id est, gentibus propter idolatriam à deo uero alienis. Qui propè, id est, Iudeis, quorum erant oracula, & promissiones diuine, quibus deo propinquiores erant, quàm gentes.

Habemus aditum utriq; &c.

Confirmatio est præcedentis sententię quasi diceret: Quemadmodum is qui apud alienum, & fortasse minus beneuolum principem negocium pertractandum habet, aulicum aliquem proxenetem *ωροξενίτης*, id est, licitator uices agentem conducit, cuius auspicio se in principis fauorem insinuet: Sic & Christus proxe-

E neta,

neta, & mediator noster unicus nobis
aditum fecit ad patrem cœlestem, qui
antea ob primæuorum nostrorum pa-
rentum noxam parum equus nobis e-
rat. In uno spiritu, uidelicet, qui & Iude
os, & Genteis fideleis reddit, ita ut per
causam efficientem fidei, spiritū, rem
effectam, hoc est, fiduciam in Christum
per metonymiā intelligat. Id quod ex
tertio capite Matthei apparet, ubi Ioan-
nes, inquit: Qui autem post me uenit,
baptizabit uos spiritu sancto, & igni.
Et Ioannis decimosexto capite ubi Chri-
stus ait: Quum uenerit ille, qui est spiri-
tus ueritatis, ducet uos in omnem ueri-
tatem. Deniq; ex prima epistola Ioan-
nis secundi capitis: Sed uos unctionem
habetis à sancto illo, & nostis omnia.
Quum itaq; spiritus sanctus, & fiducia
in deum patrem, & filium, nō sit huma-
narum uirium, rursus patet nullum es-
se

se meritum de congruo, ut Sophistæ ganniunt.

Iam igitur non est s hospites &c.

Epilogus est particularis totius secū di capitis. Quum em̄ supra probasset, Ephesios, atq; ad eò omneis Genteis, olim à rep. Israhelis alienas fuisse, Christi autem beneficio, eiusdem populi ciuitate donatas: nunc concludit, compendiosius id repetens, quod copiosius supra tractauerat.

Sed conciuēs sanctorum &c.

Disertè dicit conciuēs sanctorum, ne quis somniet, carnalis Israhelis ciuitatem. Quod autem Paulus de spiritali Israhelis ciuitate loquatur, ex ipsius epistola ad Hebræos capite duodecimo liquet, ubi ait: Accessistis ad montem zion, & ad ciuitatem dei uiuentis, Hierusalem cœlestem, & ad innumerabilem angelorum cœtum, & ad concionem

E 2 primo

primogenitorum. Et ex quarto capite Galat. Superna autem Hierusalem libera est, quæ omnium nostrum est mater. Hinc igitur docebis, solis credentibus in Christum Iesum aditum in cœlestem Hierusalem, & in sancta sanctorum patere, hoc est, quod sola fiducia in Christum Iesum, nobis uiam ad cœlestem ciuitatem assequendam, faciat.

Domestici dei.

Per interpretationem rhetoricam elegantibusq; epithetis hoc repetit, quod supra dixerat: uidelicet genteis in christianismo Iudeis pares esse factas. Atq; hoc est, quod Petrus in priorē sua epistola capite secundo genteis alloquens dicit: Vos autem genus electum, regale sacerdotiū, gens sancta, populus qui in acquisitionem accessit. Quibus sanè uerbis nihil aliud significare uult, quàm Christianos nūc eque peculium

peculiū dei, & sacerdotes spiritualeis, ac reges esse, ac Israhelica olim gens partim secundū carnem, partim secundum spiritum, fuit. Gentem deniq; sanctam, & populum, qui pretioso Christi sanguine redemptus sit: quum olim (ut Ozeas capite secundo inquit) non dei populus fuerit.

Superstructi &c

Quum supra interstitij inter duas contignas domos diruti, & modo domesticorū meminisset, pulchrè in metaphora cœpta perstat. Quasi diceret, quum dixerim interuallum macerie dirutū, & uos dei domesticos esse factos necessum erit, ut fundamentum quo domus, hoc est, ecclesia dei nititur demonstrarem. Nisi malis coniunctionem causalem Hebraica consuetudine omissem, tum is sensus erit, & in idem cum superiore redibit: Estis cōciues sancto-

E 5 rum

70 COMMENT. IN EPIST.

rum, & domestici dei, nā fundati estis.

Super fundamentū Apostolorū & Prophetarū.

Id est, super hoc fundamentum, quod Apostoli à Christo emissi, sua prædicatione iecerūt: & quod diuini uates multis retrò seculis prædixere.

Summo angulari lapide.

Scilicet existente. Porrò ne quis putaret fidei nostrę fundamentum super arenam, hoc est, Apostolos, & Prophetas, homines humana quoq; infirmitate circumdatos, esse structum: se ipsum declarat, dicens: Christū structurę nostrę lapidem angularem, & summum, hoc est, ecclesię authorē & principem esse, quē admodum supra ad finem capituli secundi docuit. Heïc docere poteris: primum quod Dauid iam olim psalmo centesimo decimo septimo prædixerit, futurū ut increduli Iudei Christum lapidem angularem reiecturi essent, id quod

quod Christus Matthei uicesimo primo citat. Deinde legis, & Prophetarū uaticinia de Christo salutari nostro fundamento adducere potes: de quibus Genesis duodecimo & decimoquinto, Esaie capite uicesimo octauo, Psalmo centesimo decimo septimo. Tertio Christum unicam salutis nostrę basim, & fundamentū esse, quidquid tandem papistę de ecclesię fundamēto super Petrum iacto, mentiantur. Verum enim & immobile hoc est, quod Paulus heic de angulari lapide scribit, & Petrus Actorū quarto inquit: Non est in alio quoquam salus. Nec em̄ aliud nomen est sub cœlo datum inter homines, per quod, oporteat nos saluos fieri. Quare copiosius differentē Zuinglium nostrum uide de religione uera & falsa in titulo, de ecclesia.

E 4 In

In templum sanctum in domino.

Disertè dicit, crescit in templū, propterea quod de fide, in fidem (ut alibi inquit) proficiamus. Perstat autem adhuc in cœpta translatione. Quum em̄ dixisset Ephesios, ad eoque omneis gentileis, Apostolorum, & Prophetarū, fundamento, utpote angulari lapidi Christo superstructos esse: Cōmodè infert nunc, quale edificiū mole ducatur, nēpe templum in domino sanctum, hoc est, fidele cor, quod domini habitaculum est, iuxta illud primo Corinthiorū sexto: Nescitis, quod membra uestra templum sunt spiritus sancti, qui in uobis habitat. Adhunc Pauli locum intelligendum facitis, qui est ab initio secūdi capituli prioris epistolę Petrinę qui sic habet: Ad quem scilicet dominum accedentes, qui lapis est uiuus, ut ipsi quoque ueluti uiui lapides edificemini,
domus

domus spiritualis &c. Vnde quid & discendum & docendum sit Christiane lector facile uides: nimirum quod quum Christiani spirituale templum dei sint, opera quoque dent, ut gliscetes affectus cordis (in quo deus habitat) statim auxilio spiritus sancti reprimant: neue ullis peccatorum sordibus illud sanctum dei habitaculum conspurcent, ac prophanent.

In quo & uos coedificamini.

Quid per templum sanctum intelligat, subiungit, quum dicit, in habitaculum dei per spiritum. Quasi diceret, coedificamini inquam non in carnale, sed spirituale dei templum. Mentem namque uestram per spiritum sanctum iam diuinam factam inhabitat, que antea ipsius cognitione uacabat. Atque ita uides Paulum per totum cap. 2. in hoc esse, ut doceat, quomodo ex Iudeis, & gentibus una ecclesia facta sit.

E 5 Caput